

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 6.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.6.28>

УДК 332.1

Ю. В. Теслюк,

*д. філос. з економіки, доцент кафедри економіки,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4855-7281>

Е. Б. Алієв,

*д. т. н., професор кафедри інжинірингу технічних систем,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4006-8803>

О. В. Акастьолов,

*аспірант кафедри тракторів та сільськогосподарських машин,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет*

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-7039-4927>

**МАРКЕТИНГОВИЙ АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОГО І СВІТОВОГО РИНКУ
ПРОДУКТІВ ПЕРЕРОБКИ НАСІННЯ МАЛОПОШИРЕНИХ
(НІШЕВИХ) ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР**

Yu. Tesliuk,

*PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Economics,
Dnipro State University of Agrarian and Economics*

E. Aliiev,

*Doctor of Technical Sciences, Professor of the Department of Technical Systems
Engineering, Dnipro State University of Agrarian and Economics*

O. Akastolov,

*Postgraduate student of the Department of Tractors and Agricultural Machinery,
Dnipro State University of Agrarian and Economics*

MARKETING ANALYSIS OF THE DOMESTIC AND WORLD MARKET OF PRODUCTS PROCESSED FROM SEEDS OF SMALL COMMON (NICHE) OIL CROPS

У статті розглянуто сучасний стан і тенденції розвитку ринку продуктів переробки насіння малопоширених (нішевих) олійних культур в Україні в контексті глобального попиту на функціональні та органічні харчові продукти. Особливу увагу приділено аналізу таких культур, як льон, гірчиця, сафлор, рижій, амарант, чорнушка, коноплі та рицина, які мають високий потенціал для виробництва харчових олій, борошна, білкових концентратів, клітковини, кормів та біопалива. На основі статистичних даних, аналітичних оглядів та прикладів з практики визначено ключові показники попиту й пропозиції на внутрішньому і зовнішніх ринках, проаналізовано динаміку цін та структуру експорту.

Досліджено економічну доцільність розширення виробництва продуктів на основі нішевих культур, визначають основні бар'єри розвитку галузі (технологічні, інституційні, маркетингові) та пропонують шляхи їх подолання. Проведено порівняльний аналіз із практиками країн Центральної Європи (Польща, Чехія, Угорщина, Словаччина), де ринок переробки таких

культур розвивається за підтримки державних програм, кооперативного руху та експорту високоякісної продукції.

Зазначено, що в Україні існують сприятливі передумови для активізації цього сегменту агропромислового комплексу, зокрема наявність придатних ґрунтово-кліматичних умов, досвіду вирощування зазначених культур у регіонах, зацікавленість малих і середніх агровиробників у диверсифікації аграрного виробництва.

Важливим чинником є також зростання обізнаності споживачів щодо корисних властивостей нішевих олій та продуктів з них, що формує новий ринок здорового харчування як усередині країни, так і на експорт. Особливу роль у просуванні такої продукції відіграють еко-ярмарки, органічні виставки, цифрові платформи збуту та сертифікаційні системи, які підтверджують якість та безпечність продукції.

У результаті сформульовано рекомендації щодо удосконалення державної політики підтримки нішевих олійних культур, стимулювання розвитку переробної інфраструктури, активізації маркетингу та експорту. Отримані результати можуть бути використані у формуванні стратегій розвитку агропереробної галузі, регіональних програм підтримки фермерських господарств, а також у дослідженнях з аграрної економіки та агропромислового маркетингу.

The article examines the current state and development trends of the market for products derived from the processing of underutilized (niche) oilseed crops in Ukraine, in the context of growing global demand for functional and organic food products. Particular attention is paid to crops such as flax, mustard, safflower, camelina, amaranth, nigella (black cumin), hemp, and castor, which possess high potential for the production of edible oils, flour, protein concentrates, fiber, feed, and biofuels. Based on statistical data, analytical reviews, and practical case studies, the paper identifies key indicators of supply and demand on both domestic

and international markets, analyzes price dynamics, and examines export structures.

The study evaluates the economic feasibility of expanding the production of niche crop-based products, outlines the main barriers to sectoral development (technological, institutional, and marketing-related), and proposes ways to overcome them. A comparative analysis is conducted with the practices of Central European countries (Poland, Czech Republic, Hungary, Slovakia), where the processing sector of such crops is being successfully developed with support from state programs, cooperative initiatives, and the export of high-quality products.

It is noted that Ukraine has favorable prerequisites for the development of this segment of the agro-industrial complex, in particular the presence of suitable soil and climatic conditions, experience in cultivating these crops in various regions, and the interest of small and medium-sized agricultural producers in diversifying agricultural production.

An important factor is the growing consumer awareness of the health benefits of niche oils and related products, which is shaping a new market for healthy food both domestically and for export. Eco-fairs, organic product exhibitions, digital sales platforms, and certification systems that verify the quality and safety of products play a significant role in promoting this type of production.

As a result, the article formulates recommendations for improving national policy support for niche oilseed crops, stimulating the development of processing infrastructure, and enhancing marketing and export activity. The findings may be useful for shaping strategies for the development of the agro-processing sector, regional programs for supporting small farms, as well as for further research in agricultural economics and agribusiness marketing.

Ключові слова: маркетинг, інноваційна агропереробка, нішеві олійні культури, функціональні харчові продукти, аграрний ринок України.

Keywords: marketing, innovative agroprocessing, niche oilseeds, functional food products, agricultural market of Ukraine.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний агропродовольчий ринок характеризується високим рівнем конкуренції, потребою в диверсифікації виробництва та орієнтацією на продукти з високою доданою вартістю, зокрема функціональні та органічні продукти. В умовах кліматичних змін, нестабільності цін на традиційну аграрну продукцію та потреби у зміцненні продовольчої безпеки зростає інтерес до вирощування та переробки малопоширених (нішевих) олійних культур, таких як льон, гірчиця, сафлор, ріжій, амарант, чорнушка, коноплі, рицина тощо.

Незважаючи на наявний природно-кліматичний потенціал України, високі харчові та біологічні властивості продуктів переробки цих культур (олії, борошно, білкові концентрати, клітковина, макуха, біопаливо), їхній ринок залишається малорозвиненим. Основними стримувальними факторами є: низький рівень обізнаності споживачів, відсутність належної переробної інфраструктури, фрагментарна підтримка держави, обмежена маркетингова та експортна активність виробників.

Загострюється суперечність між високим попитом на функціональні продукти у світі та недостатнім рівнем їхнього виробництва в Україні. Це обумовлює актуальність наукового аналізу стану, потенціалу та обмежень ринку продуктів переробки нішевих олійних культур.

Таким чином, у фокусі дослідження опиняються важливі практичні завдання:

- оцінка економічної ефективності вирощування та переробки малопоширених олійних культур;
- виявлення потенціалу експорту високоякісної продукції на основі нішевих культур;
- формування рекомендацій щодо стимулювання розвитку підприємств переробної галузі.

З наукового боку проблема пов'язана з необхідністю комплексного міждисциплінарного підходу до вивчення ринку нішевих культур – з позицій

агроекономіки, маркетингу, інноваційного менеджменту, технологій виробництва та переробки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останнього десятиліття спостерігається зростання наукового інтересу до малопоширених (нішевих) олійних культур, таких як амарант, розторопша, льон, чорний кмин, ріпак високої олеїновості, сафлор, коноплі тощо. Цей інтерес зумовлений кількома факторами: потребою в диверсифікації агровиробництва, зростанням попиту на функціональні продукти харчування та альтернативні джерела жирів, а також розвитком біоекономіки.

У працях сучасних дослідників (зокрема, І. М. Ковальчук, Т. Ю. Дзюба, О. С. Топіха) аналізуються економічні переваги вирощування нішевих культур для фермерських господарств. Автори наголошують на високій рентабельності переробки насіння таких культур, а також на потенціалі експорту олій холодного віджиму та інших похідних продуктів (макухи, шротів, біоактивних добавок).

У публікаціях науковців НААН України та провідних аграрних вишів (НУБіП, ЛНАУ, ХНАУ) розглядаються технологічні аспекти переробки, включаючи впровадження малооб'ємного пресування, екстрагування олій з мінімальним термічним впливом та збереженням біоактивних речовин. Значна увага приділяється якості кінцевої продукції, її харчовим, косметичним та фармакологічним властивостям.

Загалом, наявні дослідження акцентують увагу на таких ключових аспектах:

- перспективи ринку та маркетингові стратегії для нішевих олійних продуктів (зокрема органічної продукції);
- інноваційні методи переробки насіння з метою максимального збереження корисних речовин;
- екологічні й соціальні переваги розвитку виробництва на основі локальних і малопоширених культур;

- аналіз нормативно-правової бази для підтримки малих і середніх виробників.

Попри наявні успіхи, варто зазначити, що частина досліджень має теоретичний характер і потребує доповнення емпіричними даними, зокрема щодо економічної ефективності у різних регіонах України, а також механізмів виходу на міжнародні ринки.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). У контексті глобального зростання попиту на функціональні продукти харчування, екологічно чисту сировину та продукти з високою доданою вартістю особливого значення набуває розвиток ринку продуктів переробки насіння малопоширених (нішевих) олійних культур. Цей сектор є перспективним з точки зору диверсифікації аграрного виробництва, підвищення економічної стійкості малих і середніх господарств, а також розширення експортного потенціалу України.

Метою статті є дослідити сучасний стан та перспективи розвитку ринку продуктів переробки насіння нішевих олійних культур в Україні, з урахуванням економічних, технологічних та маркетингових чинників, а також виявити основні бар'єри та можливості для учасників цього ринку.

Відповідно до поставленої мети, у статті передбачається розв'язання таких завдань:

1. Провести характеристику сучасного асортименту малопоширених олійних культур, що вирощуються в Україні та використовуються для переробки.

2. Оцінити рівень розвитку підприємств, які спеціалізуються на первинній та глибокій переробці насіння нішевих культур.

3. Визначити ключові тенденції споживчого попиту на продукти переробки таких культур на внутрішньому та зовнішньому ринках.

4. Проаналізувати проблеми, що стримують розвиток ринку (законодавчі обмеження, нестача технологічного обладнання, брак інформації серед споживачів тощо).

5. Сформулювати рекомендації щодо стимулювання розвитку цього сегмента аграрного сектору, зокрема в частині державної підтримки, інвестиційної привабливості та популяризації продукції серед населення.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день ринок нішевих олійних культур в Україні перебуває у фазі формування з чіткими ознаками перспективного розвитку. Зважаючи на зростаючий інтерес до здорового харчування, органічної продукції та альтернативних джерел рослинних жирів, усе більше уваги приділяється саме малопоширеним олійним культурам, зокрема амаранту, сафлору, чорному кмину, розторопші, льону, коноплям та іншим.

До малопоширених олійних культур, які набули популярності серед українських аграріїв, належать:

- Амарант, олія якого має високий вміст сквалену, антиоксидантів і незамінних жирних кислот;
- Розторопша плямиста, з насіння якої отримують цінну гепатопротекторну олію;
- Сафлор, що характеризується високим вмістом лінолевої кислоти;
- Чорний кмин, олія якого використовується у фармацевтиці та косметології;
- Коноплі технічні, з олією, багатою на Омега-3 і Омега-6 жирні кислоти;
- Льон, насіння якого переробляється на харчову, технічну та косметичну олію.

Ці культури вирізняються високою адаптивністю до кліматичних умов України, здебільшого не потребують інтенсивного хімічного захисту, що робить їх привабливими для органічного землеробства.

У структурі аграрного бізнесу спостерігається зростання кількості малих та середніх підприємств, що спеціалізуються на переробці нішевих культур методом холодного пресування. Найбільш поширеними є цехи малої

потужності (до 500 кг/добу), які випускають натуральні олії без домішок та зберігають біологічно активні компоненти.

Низка підприємств уже експортує продукцію під власними брендами до країн ЄС, Канади та Близького Сходу. Проте наявні технічні обмеження, брак сертифікацій (особливо органічної) та складна логістика стримують більш масштабний розвиток.

Зазначено провідні українські підприємства, що займаються переробкою нішевих олійних культур, зокрема льону, гірчиці, сафлору, ріжю, чорнушки, конопель, амаранту, рицини та інших (табл.1). Ці компанії відіграють ключову роль у розвитку агропереробної галузі України та можуть слугувати прикладами для адаптації успішних практик у вітчизняних умовах.

Таблиця 1. Провідні українські підприємства-переробники нішевих олійних культур

№	Назва підприємства	Місто	Продукція	Експорт	Сайт
1	Arnika Organic	Полтава	органічне насіння льону, конопель, амаранту, сої, соняшнику	Європа, Азія, Пн. Америка	arnika.organic
2	Mak Ukraine	Київ	насіння гірчиці, маку, олія з маку	Європа, Азія	makukraine.com
3	Zernotime Ltd.	Київ	насіння льону, гірчиці, амаранту, коріандру	—	zernotime.com
4	PSC Nizhynsky Zhyrcombinat	Ніжин	лляна олія, шрот, насіння льону, ріпаку, сої	—	nizhynoil.com.ua
5	Pe Agro Gold Ukraine	Дніпро	лляна олія, гірчичне насіння, шрот, кормові добавки	—	agrogold.com.ua
6	V-Beybi Ltd.	Чернігів	насіння льону, гірчиці, амаранту, кормові культури	—	vbeybi.com
7	PVT Enterprise Richard	Київ	борошно з амаранту, конопель, гарбуза, чорнушки	—	richard.com.ua

Джерело: сформовано автором на основі [4, 6, 14]

У таблиці 2 наведені закордонні підприємства, що мають досвід у переробці нішевих олійних культур та можуть служити прикладом для впровадження подібних технологій в Україні. Співпраця з ними або вивчення їхнього досвіду може сприяти розвитку вітчизняного агросектору.

Таблиця 2. Провідні закордонні підприємства-переробники нішевих олійних культур (Центральна Європа)

№	Назва підприємства	Країна	Продукція	Сайт
1	Bunge Polska Sp. z o.o.	Польща	переробка ріпаку, гірчиці, льону	bunge.pl
2	Rapso GmbH	Австрія	органічна ріпакова та гірчична олія	rapso.at
3	Agroprodukt d.o.o.	Сербія	переробка сафлору, ріжю, гірчиці	agroprodukt.rs
4	Hemp Poland Sp. z o.o.	Польща	конопляна олія, білкові концентрати, клітковина	hemppoland.pl
5	Amaranth Bio s.r.o.	Чехія	амарантова олія, борошно, білкові продукти	amaranthbio.cz
6	Mustard Seed Co.	Угорщина	гірчичне насіння, олія, борошно	mustardseed.hu
7	Flaxseed Ltd.	Словаччина	лляна олія, шрот, борошно	flaxsee

Джерело: сформовано автором на основі [4, 6, 14]

Світовий ринок функціональних продуктів харчування зростає щороку на 7–10%, що відкриває нові можливості для українських виробників. Внутрішній попит на продукти з амаранту, льону, чорного кмину зростає серед цільових споживачів. Сегмент органічної продукції є особливо перспективним, з огляду на інтерес споживачів у Німеччині, Швейцарії, Швеції, а також зростання ринку еко-косметики, де такі олії використовуються як базові інгредієнти. В таблиці 3 проаналізовано особливості вирощування, переробки та державної підтримки нішевих сільськогосподарських культур в Україні та країнах Центральної Європи.

Загальний обсяг переробки олійних культур в Україні за 2024 рік становить 17,4 млн тонн: соняшник 14,8 млн тонн, соя 1,6 млн тонн, ріпак 1,0 млн тонн. Ці показники свідчать про рекордні обсяги переробки олійних культур в Україні у 2023/24 маркетинговому році.

**Таблиця 3. Порівняльна характеристика агропромислового сектора
України та країн Центральної Європи за нішевими культурами**

Показник	Україна	Країни Центральної Європи
Основні культури	Соняшник, соя, ріпак	Льон, гірчиця, коноплі, амарант
Рівень переробки	Високий для основних культур	Збалансований для нішевих культур
Державна підтримка	Обмежена	Цільові програми та субсидії
Експортна орієнтація	Соняшникова олія	Різноманітні продукти переробки
Ціни на продукти переробки	Нижчі	Вищі

Джерело: сформовано автором на основі [6, 11]

Ціни на продукти переробки залишаються стабільними або зростають, що свідчить про сталий попит на внутрішньому ринку.

Соняшникової та сафлорової олія у 2024 році було експортовано на суму 4,36 млрд дол., обсяг – 5,18 млн тонн. Основні імпортери: Румунія, Туреччина, Китай, Індія, Нідерланди. Україна залишається провідним експортером соняшникової та сафлорової олії у світі.

Польща активно розвиває вирощування та переробку конопель, амаранту та льону, зосереджуючись на виробництві харчової олії, борошна та біопалива. Угорщина інвестує в переробку сафлору та рижію для виробництва біодизелю та авіаційного палива. Чехія та Словаччина розвивають переробку гірчиці та чорнушки для харчової промисловості та експорту.

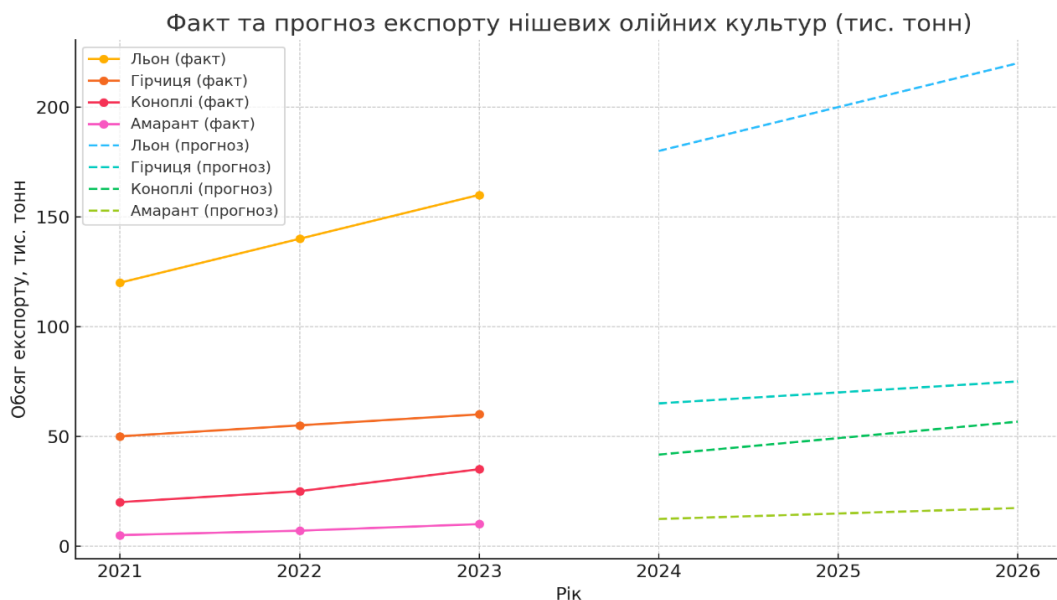
Високі ціни на продукти переробки свідчать про значний попит на нішеві олійні культури в країнах Центральної Європи (табл.4).

**Таблиця 4. Порівняльна таблиця: ціни на продукти переробки
нішевих олійних культур (2023–2024)**

Продукт	Україна (грн/т)	Центральна Європа (євро/т)
Соняшникова олія	15 000–16 000	1 200–1 400
Ріпакова олія	17 000	1 000–1 200
Соєва олія	28 000–30 000	1 100–1 300
Гірчична олія	22 000–32 000	1 500–1 800
Лляна олія	35 000	1 600–1 900
Конопляна олія	Дані відсутні	1 800–2 000
Амарантова олія	Дані відсутні	2 500–3 000
Рижієва олія	Дані відсутні	1 700–2 000

Джерело: сформовано автором на основі [6, 11, 14]

Діаграма (рис.1), демонструє прогнози експорту льону, гірчиці, конопель і амаранту до 2026 року. Тренди свідчать про подальше зростання експорту, особливо по льону та коноплям, що відкриває нові можливості для аграріїв і переробників.

**Рис.1 Факт та прогноз експорту нішевих олійних культур 2021-2026 рр.
(тис.тонн)**

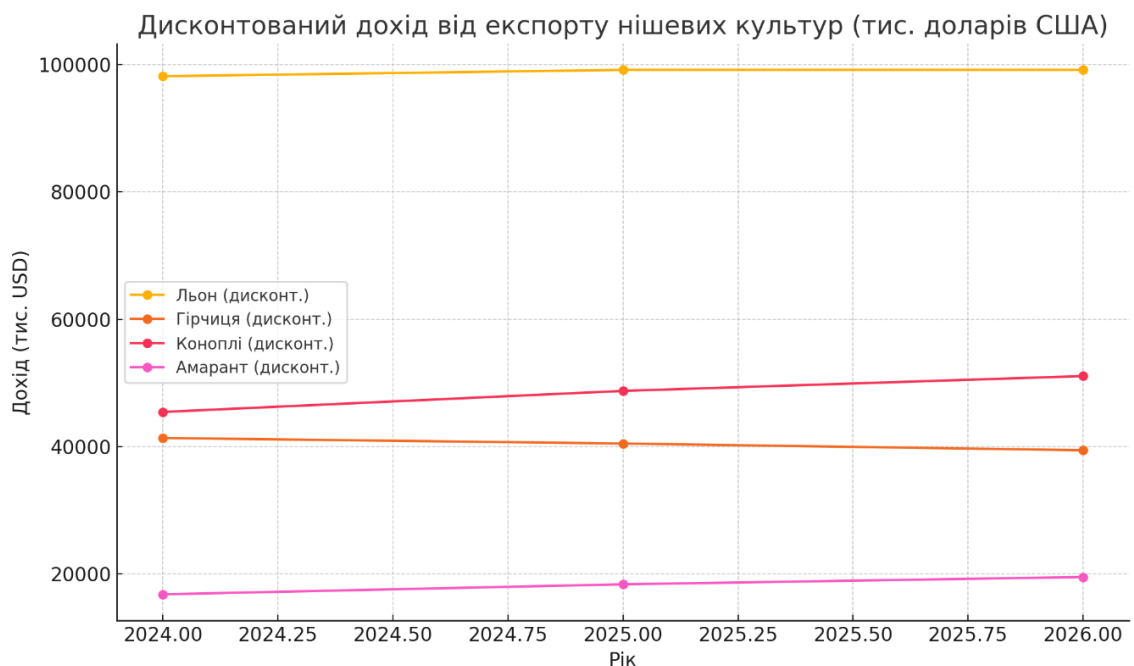
Таблиця 5 відображає як фактичні, так і прогнозовані обсяги експорту в тисячах тонн для кожної культури.

**Таблиця 5. Факт та прогноз експорту нішевих олійних культур
2021-2026 рр. (тис.тонн)**

Рік	Льон (факт)	Гірчиця (факт)	Коноплі (факт)	Амарант (факт)	Льон (прогноз)	Гірчиця (прогноз)	Коноплі (прогноз)	Амарант (прогноз)
2021	120	50	25	5	-	-	-	-
2022	140	55	30	7	-	-	-	-
2023	160	60	38	10	-	-	-	-
2024	-	-	-	-	180	65	45	13
2025	-	-	-	-	200	70	53	15
2026	-	-	-	-	220	75	60	17

Джерело: сформовано автором на основі [6, 11, 14]

На рисунку 2 представлено дисконтований грошовий потік від експорту льону, гірчиці, конопель та амаранту до 2026 року (з урахуванням 10% дисконтної ставки). Найвищий потенціал демонструють коноплі та амарант завдяки високій вартості на світовому ринку.

**Рис. 2. Дисконтований грошовий потік від експорту нішевих олійних культур
2024 – 2026 рр. (тис.доларів США)**

Україні слід зосередитись на диверсифікація виробництва, розширювати вирощування та переробку нішевих олійних культур для зменшення залежності від традиційних культур. Необхідно створювати переробні підприємства, орієнтовані на нішеві культури, для підвищення доданої вартості продукції. Державна підтримка: Розробка цільових програм та надання субсидій сприятимуть розвитку нішевих агросекторів. У таблиці 4

наведено статистику ринку продуктів переробки насіння нішевих олійних культур (2023–2025).

Серед основних бар'єрів розвитку ринку варто виокремити:

- Відсутність чіткої законодавчої підтримки та спеціалізованих програм фінансування для нішевих культур;
- Недостатню поінформованість споживачів, що знижує рівень внутрішнього попиту;
- Складнощі з експортною сертифікацією, зокрема для дрібних виробників, які не мають коштів на міжнародну акредитацію;
- Дефіцит сучасного обладнання для ефективної та глибокої переробки, особливо у сільських громадах.

Проведемо порівняльний аналіз українського ринку продуктів переробки насіння малопоширених (нішевих) олійних культур із досвідом країн Центральної Європи, зокрема таких як Польща, Чехія, Угорщина та Словаччина (табл.6). Ці країни є показовими прикладами для України, оскільки мають схожі агрокліматичні умови, історичний досвід трансформації агросектора та успішно інтегрувалися у ринки ЄС.

Ключові елементи успіху країн Центральної Європи, які можна адаптувати в Україні:

1. Кооперація як інструмент виживання малого бізнесу. У Польщі кооперативи та агропереробні кластери дозволяють малим виробникам об'єднувати ресурси, знижувати витрати на сертифікацію та вихід на ринок. В Україні варто стимулювати створення подібних об'єднань через пільги, навчання та приклади успішних моделей.

2. Інвестиції у технології глибокої переробки. Наприклад, у Чехії поширена практика створення локальних міні-заводів, що забезпечують повний цикл переробки (від пресування до фасування олій та виготовлення косметичних кремів). Українські ОТГ могли б створювати подібні центри як частину регіональних стратегій розвитку.

Таблиця 6. Порівняльний аналіз: Україна vs країни Центральної Європи

Критерій	Україна	Центральна Європа (Польща, Чехія, Угорщина, Словаччина)
Рівень підтримки нішевих культур	Відсутність спеціальних державних програм; підтримка розпорошена й несистемна	Існують чіткі державні та регіональні програми підтримки малих фермерів, що вирощують нішеві культури (гранти, субсидії, податкові пільги)
Кооперація виробників	Кооперативний рух слабо розвинений; більшість фермерів працює індивідуально	Активна кооперація: створення кластерів, агрофуд-хабів, об'єднань виробників для спільного маркетингу та переробки
Технології переробки	Переважає проста переробка (холодне пресування), обмежене впровадження інновацій	Високий рівень технологізації, включаючи глибоку переробку, ферментацію, екстрагування, сушіння, пакування
Доступ до ринку та сертифікація	Низький рівень органічної сертифікації, складнощі з виходом на міжнародні ринки	Підприємства активно працюють з сертифікацією (EU Organic, ISO, GMP), мають підтримку у виході на зовнішні ринки через державні агенції
Попит на продукцію	Внутрішній попит зростає, але переважно у вузьких нішах (здорове харчування, косметика)	Високий внутрішній попит, зокрема завдяки освітнім кампаніям, екопродукти активно закуповуються в системі державного харчування
Участь у міжнародних програмах	Обмежена участь у програмах ЄС через юридичні, інституційні та інформаційні бар'єри	Активна участь у програмах Horizon Europe, EIP-Agri, Interreg, які фінансують інновації у нішевому агросекторі
Управління знаннями	Брак аграрного консалтингу, недостатній обіг науково-прикладних знань	Розвинена система дорадництва, аграрних інноваційних центрів та співпраці з університетами

Джерело: сформовано автором на основі [8, 6, 10]

3. Освітні кампанії для споживачів. Угорщина активно просуває свою нішеву продукцію через маркування "Hungarian Product" — для внутрішнього споживача це сигнал якості. Україна може створити подібну національну марку - наприклад, «Нішеве з України» або «Ukrainian Smart Oils».

4. Інституційна підтримка та участь у європейських програмах. Польща має агенцію KOWR (Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa), що координує підтримку малих фермерів. Україні слід посилити інституційну спроможність відповідних установ (наприклад, Мінагрополітики) у напрямі фокусної підтримки нішевих секторів.

5. Дорадництво та знання. Центральноевропейські країни мають мережі дорадчих служб (на рівні муніципалітетів), які навчають фермерів. В Україні є попит на подібні освітні платформи та консультаційні центри на базі аграрних університетів.

Отже, Україна має значний потенціал у розвитку нішевого ринку олійних культур, але для його реалізації необхідна системна державна політика, орієнтована на довгострокове планування, інтеграцію в європейські програми та підтримку аграрних інновацій.

Досвід країн Центральної Європи підтверджує, що навіть за умов середнього економічного розвитку можна досягти високої ефективності в агропереробці за рахунок кооперації, освіченості споживачів і ефективного управління знаннями.

Адаптація перевірених підходів, таких як розвиток аграрних кластерів, участь у грантах ЄС, впровадження локальних брендів, відкриває перед українськими виробниками нові можливості для стійкого зростання.

З метою активізації розвитку ринку продуктів переробки насіння нішевих олійних культур доцільно:

- Удосконалити державну політику підтримки шляхом впровадження спеціальних грантів або пільгового кредитування для фермерів та кооперативів;
- Розширити інформаційні кампанії серед споживачів, популяризуючи корисні властивості нішевих олій;
- Підтримувати створення локальних кластерів переробки з повним виробничим циклом;
- Сприяти участі підприємств у міжнародних виставках, сертифікації та просуванню продукції на зовнішніх ринках через дипломатичні та торгові представництва.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Результати проведеного дослідження засвідчили, що ринок продуктів переробки насіння малопоширених (нішевих) олійних культур в Україні

характеризується динамічним розвитком, зростаючим інтересом з боку як виробників, так і споживачів, проте водночас стикається з низкою об'єктивних і суб'єктивних бар'єрів, що обмежують його потенціал.

Нішеві олійні культури – це перспективний сегмент аграрного виробництва, який поєднує в собі інноваційні підходи, адаптивність до кліматичних змін, потребу у меншій кількості ресурсів для вирощування та високу додану вартість кінцевої продукції. В умовах глобальної тенденції до здорового харчування, органічного землеробства та відновлення локальної агроекономіки, продукти переробки насіння таких культур (холодно віджаті олії, шроти, макуха, біоактивні концентрати, косметичні й фармацевтичні інгредієнти) стають все більш затребуваними як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

На підставі аналізу сучасної літератури, практичного досвіду підприємств і статистичних даних можна зробити низку важливих висновків:

1. Структура ринку переробки насіння нішевих культур в Україні ще не є сталим механізмом, проте формується досить активно. Ініціатива виходить переважно знизу – з боку малих і середніх фермерських господарств, які шукають нові моделі рентабельного виробництва. При цьому сектор значною мірою залишається поза рамками системної державної підтримки.

2. Виробники зосереджені переважно на первинній переробці (холодне пресування), що не дозволяє повною мірою реалізувати потенціал доданої вартості продукції. Глибша переробка, що включає екстракцію, мікрокапсуляцію, біоактивні суміші, все ще не є масовим явищем через високу вартість обладнання та відсутність доступу до інноваційних технологій.

3. Нішеві олії мають високу конкурентоспроможність завдяки унікальному хімічному складу, вмісту Омега-3, Омега-6 жирних кислот, антиоксидантів, сквалену, флавоноїдів тощо. Це формує привабливість продукції у сегментах здорового харчування, нутрицевтики, натуральної косметики.

4. Попит на продукти переробки зростає не лише на внутрішньому ринку, а й на зовнішніх – насамперед у ЄС, Північній Америці, країнах Близького Сходу. Водночас обмеженим залишається рівень експортної готовності вітчизняних підприємств, що пов'язано з браком сертифікацій (органічна, GMP, ISO), нестачею знань про ринки збуту та труднощами з логістикою.

5. Основними стримувальними факторами розвитку ринку залишаються:

- Низький рівень обізнаності споживачів про переваги нішевих олій;
- Відсутність державної програми підтримки для вирощування і переробки малопоширених культур;
- Висока вартість модернізації виробництва;
- Складний доступ до інструментів сертифікації та ринкової інформації для малих виробників;
- Обмежене фінансування інновацій в агропереробній сфері.

Враховуючи наведене, варто запропонувати такі практичні напрями подальшого розвитку галузі:

- Інституціоналізація ринку: створення галузевих об'єднань виробників нішевих культур, кооперативів, центрів консультаційної підтримки, розробка державних програм підтримки та спрощення доступу до сертифікацій.

- Інвестиції в технології глибокої переробки: залучення грантів, міжнародної технічної допомоги, програм державно-приватного партнерства для модернізації обладнання та освоєння нових продуктів (олійні капсули, косметичні олії, кормові концентрати тощо).

- Маркетинг і просування продукції: створення освітніх та інформаційних кампаній для споживачів, активна участь у виставках, розробка єдиної національної торгової марки для нішевої продукції.

- Розвиток експорту: підтримка участі в міжнародних сертифікаційних програмах, створення електронних платформ для виходу на зовнішні ринки, розробка стратегій брендінгу та упаковки для різних країн.

Подальші наукові розвідки у цьому напрямі доцільно зосередити на:

- Економічному моделюванні ефективності вирощування і переробки конкретних нішевих культур у різних регіонах України;

- Комплексній оцінці ланцюгів створення доданої вартості у переробці насіння та виробництві кінцевої продукції;

- Вивченні споживчих переваг і бар'єрів сприйняття нішевих продуктів у різних соціально-демографічних групах;

- Дослідженні екологічного впливу культивування малопоширених олійних культур як елемента стійких агроєкосистем;

- Оцінці ефективності державної політики та міжнародних практик стимулювання виробництва органічної олійної продукції.

Важливо також здійснювати порівняльний аналіз українського ринку з досвідом країн Центральної Європи, які вже мають позитивні результати в розвитку нішевих агросекторів, що дозволить адаптувати перевірені підходи до українських умов.

Література

1. Ковальчук І. М. Перспективи розвитку переробки нетрадиційних олійних культур в Україні. *Вісник аграрної науки*. 2020. № 2. С. 45-52.

2. Дзюба Т. Ю., Гончарук І. В. Розвиток аграрного підприємництва у сфері переробки малопоширених культур. *Економіка АПК*. 2021. № 11. С. 33-40.

3. Топіха О. С. Інноваційні підходи до виробництва продукції з амаранту в Україні. *Наукові праці НУБіП України*. 2019. Том 303. С. 91-98.

4. Євтушенко С., Мельничук А., Гончаренко Л. Технологія холодного пресування нішевих олійних культур: техніко-економічні аспекти. *Ukrainian Journal of Food Science*. 2022. Том 10, № 1. С. 15-24.

5. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Огляд ринку олійних культур: статистика і тенденції. Київ: Мінагрополітики, 2023. 28 с.

6. OrganicInfo.ua – Портал органічного ринку України. URL: https://organicinfo.ua (дата звернення: 10.05.2025).

7. European Commission. Study on the Competitiveness of EU Plant-based Oils: Niche and Specialty Oils. Brussels: EU Publications, 2021. 52 с.

8. Міністерство сільського господарства та розвитку села Польщі. Стратегічний план розвитку органічного і нішевого сільського господарства. Варшава, 2022. 40 с.

9. Central European Initiative for Agroinnovation. Олії з нішевих культур: регіональний кластерний звіт. Прага - Братислава - Будапешт, 2021. 36 с.

10. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (FAO). Розвиток сталих ланцюгів створення вартості для нішевої аграрної продукції. Рим, 2020. 64 с.

11. CBI – Міністерство закордонних справ Нідерландів. Експорт нішевих рослинних олій до Європи. URL: https://www.cbi.eu/market-information/niche-vegetable-oils (дата звернення: 10.05.2025).

12. Національна платформа продовольчої безпеки. Аналітика по малопоширених олійних культурах в Україні. Київ: УкрАгроКонсалт, 2022. 17 с.

13. Погребняк О. В. Льон, амарант, розторопша – забуті джерела здоров'я та економіки. *Агросвіт*. 2021. № 5. С. 19-24.

14. АгроПогляд. Сафлор та його потенціал в Україні. URL: https://agropogljad.com/saflor (дата звернення: 10.05.2025).

15. Інститут аграрної економіки та інформації (ÚZEI). Заходи підтримки нішевих культур. Прага, 2021. 28 с.

16. Вініченко І.І., Теслюк Ю.В. Діджиталізація маркетингової стратегії підприємства. *Агросвіт*. 2022. № 23. С. 3-7.

17. Васильєв С.В., Масляєва О.О., Теслюк Ю.В. Роль інноваційних технологій у формуванні організаційно-економічних відносин в агропромисловому комплексі. *Агросвіт*. 2025. № 1. С. 26-32.

18. Каліна І.І. Інноваційні інструменти маркетингу в епоху цифровізації. *Бізнес-навігатор*. 2019. Вип. 6 (56). С. 188-194.

References

1. Kovalchuk, I.M. (2020), "Perspectives of processing non-traditional oil crops in Ukraine", *Visnyk ahrarnoi nauky*, vol. 2, pp. 45-52.

2. Dziuba, T.Yu. and Honcharuk, I.V. (2021), "Development of agrarian entrepreneurship in the processing of underutilized crops", *Ekonomika APK*, vol. 11, pp. 33-40.

3. Topikha, O.S. (2019), "Innovative approaches to the production of amaranth products in Ukraine", *Naukovi pratsi NUBiP Ukrainy*, vol. 303, pp. 91-98.

4. Yevtushenko, S. Melnychuk, A. and Honcharenko, L. (2022), "Cold pressing technology of niche oilseeds: technical and economic aspects", *Ukrainian Journal of Food Science*, vol. 10(1), pp. 15-24.

5. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2023), *Ohliad rynku olijnykh kul'tur: statystyka i tendentsii* [Oilseeds market overview: statistics and trends], MAPFU, Kyiv, Ukraine.

6. Ukrainian organic market portal (2025), available at: <https://organicinfo.ua> (accessed 10 May 2025).

7. European Commission (2021), Study on the Competitiveness of EU Plant-based Oils: Niche and Specialty Oils, EU Publications, Brussels.

8. Ministry of Agriculture and Rural Development of Poland (2022), Strategic Plan for the Development of Organic and Niche Farming, Warsaw.

9. Central European Initiative for Agroinnovation (2021), Functional Oils from Niche Crops: Regional Cluster Report, Prague–Bratislava–Budapest.

10. FAO (2020), Developing Sustainable Value Chains for Niche Agricultural Products, Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome.

11. CBI – Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands (2023), “Exporting niche vegetable oils to Europe”, available at: <https://www.cbi.eu/market-information/niche-vegetable-oils> (accessed 10 May 2025).

12. National Food Security Platform (2022), *Analitika po maloposhyrenykh olijnykh kul'turakh v Ukraini* [Analytics on Underutilized Oil Crops in Ukraine], UkrAgroConsult, Kyiv, Ukraine.

13. Pohrebniak, O.V. (2021), “Flax, amaranth, milk thistle – forgotten sources of health and economy”, *Ahrosvit*, vol. 5, pp. 19-24.

14. AgroPohliad (2022), “Safflower and its potential in Ukraine”, available at: <https://agropogljad.com/saflor> (accessed 10 May 2025).

15. Institute of Agricultural Economics and Information (ÚZEI) (2021), Support Measures for Niche Crops, Prague.

16. Vinichenko, I.I. and Tesliuk, Yu.V. (2022). “Digitalization of the marketing strategy of an enterprise”, *Ahrosvit*, vol. 23, pp. 3-7.

17. Vasil'ev, S.V Masliaieva, O.O and Tesliuk, Yu.V. (2025), “The role of innovative technologies in shaping organizational and economic relations in the agro-industrial complex”, *Ahrosvit*, vol.1. pp. 26-32.

18. Kalina, I.I. (2019), “Innovative marketing tools in the age of digitalization”, *Biznes-navihator*, vol. 6 (56), pp. 188-194.

Стаття надійшла до редакції 26.05.2025 р.